

Jan Cebe

Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948

KAROLINUM

Spolkový život českých novinářů v letech 1945–1948

Jan Cebe

———

Recenzenti:
PhDr. Jan Gebhart, DrSc.
doc. PhDr. Jiří Knapík, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum
Redakce Václav Hozman
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2015
© Jan Cebe, 2015

Na obálce je použita dobová fotografie z května 1945
zachycující zadržení Aloise Kříže (autor neznámý).

Text publikace byl zpracován v rámci projektu
GAČR P410/12/2290 Česká média v letech 1945–1948
a v rámci podpory fakultních monografií
Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

ISBN 978-80-246-2863-9
ISBN 978-80-246-2888-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2015

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva 9

1. Počátky spolkového života a první pokusy o založení jednotné novinářské organizace 11
1.1 Počátky spolkové činnosti novinářů v českých zemích ve 2. polovině 19. století 11
1.2 Prudký rozvoj spolkové činnosti v českých zemích v 1. polovině 20. století 15

2. Poválečné formování nové organizace 28
2.1 Vytvoření jednotné novinářské organizace 28
2.2 Formování koncepce poválečné novinářské organizace v období okupace 33
2.3 Činnost novinářské odbojové skupiny v období Pražského povstání 40
2.4 Přípravy nových tiskových pořádků v prvních dnech svobody 49
2.5 Poválečné konstituování vazeb mezi novinářskou organizací a ministerstvem informací a osvěty 54
2.6 Úvodní fáze poválečného budování nové novinářské organizace od května 1945 do března 1946 58

3. Valné shromáždění Svazu českých novinářů 17. 3. 1946 66
3.1 Projev předsedy přípravného výboru SČN Jaroslava Vozky 67
3.2 Projev ministra informací Václava Kopeckého 70
3.3 Projev jednatele SČN Karla Zierise 78
3.4 Otázka vztahu mezi Svazem českých novinářů a Ústřední radou odborů (ÚRO) 81

4. Poválečná očista v rámci Svazu českých novinářů 86
4.1 Společenská, politická a právní východiska poválečného potrestání novinářů působících v legálním protektorátním tisku 86

4.3 Koncepce očisty novinářského stavu 95
4.4 Průběh očisty v rámci novinářské organizace 99
4.5 Bilance činnosti očistné komise SČN od května 1945 do března 1946 106
4.6 Dozvuky očisty v činnosti novinářské organizace do února 1948 115
4.7 Podoby trestání novinářské kolaborace v dalších evropských zemích 119

5. Účast svazu na vytváření poválečné mediální legislativy 124
5.1 Přípravy návrhu nového tiskového zákona po květnu 1945 124
5.2 Rozdělení návrhu tiskového zákona na dvě samostatné legislativní normy 130
5.3 Projednávání návrhu zákona o postavení redaktorů a o Svazech novinářů v poslanecké sněmovně 134
5.4 Prezidentské veto a návrat zákona na půdu parlamentu 141

6. Sdružení vězněných novinářů 143
6.1 Ustavení výboru SVN v březnu 1946 145
6.2 Sociální a charitativní činnost 147

7. Obnovení mezinárodních aktivit novinářské organizace po druhé světové válce 156
7.1 Sjezd Mezinárodní organizace novinářů v Praze 156
7.2 Průběh II. sjezdu MON konaného v Praze ve dnech 3.–6. 6. 1947 163
7.3 Vliv mezinárodní politické situace na sjezdová jednání a jejich odraz v českých i světových médiích 166
7.4 Hodnocení organizace sjezdu a jeho důsledky pro svazové hospodářství 171
7.5 Další drobnější aktivity SČN na mezinárodním poli 172

8. Majetkové poměry svazu v letech 1945–1948 174
8.1 Stalinova třída číslo 3 a 5 175
8.2 Rekreační objekty ve správě SČN 181
8.3 Zámek Roztěž u Kutné Hory 182
8.4 Dům v Karlových Varech 189
8.5 Kramářova vila ve Vysokém nad Jizerou 192

9. Podíl Svazu českých novinářů na ustavení vysokoškolského studia žurnalistiky v letech 1945–1948 194

10. Úloha novinářské organizace při únorových událostech roku 1948 205
10.1 Situace v SČN v předvečer únorového převratu 206
10.2 Svaz novinářů ve dnech únorové krize roku 1948 211

10.3 Ustavení a činnost Akčního výboru SČN 212
10.4 Bilance očisty svazu novinářů po Únoru 1948 219

Slovo závěrem 221
Obrazová příloha 225
Summary 241
Seznam zkratek 246
Přílohy 248
Použité prameny a literatura 255
Jmenný rejstřík 261

Předmluva

Tato publikace vznikla jako autorova disertační práce v rámci studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Pokouší se zachytit období rekonstrukce a budování novinářského spolkového života od konce nacistické okupace do komunistického převratu v únoru 1948. Ačkoliv zachycuje jen velmi krátký časový úsek z bohaté historie českých novinářských spolků, domníváme se, že jde o období zcela zásadní. Změny, které organizace v tomto období prodělala pod tlakem vnějších i vnitřních podmínek, a kroky, na nichž se podílela, či které dokonce sama iniciovala nejen v oblasti novinářského života, ale v oblasti médií vůbec, totiž měly často dalekosáhlé důsledky pro vývoj českých (a samozřejmě i slovenských) médií pro následujících 40 let a do jisté míry ovlivňují spolkový život českých novinářů i média samotná dodnes.

Z tohoto přesvědčení pramenila také autorova motivace k výzkumu uvedeného tématu a k jeho následnému vtělení do podoby rozsáhlejšího odborného textu. Zájem však logicky navazoval na autorovy badatelské a publikační pokusy soustředěné na předcházející období historie české novinářské organizace a českých médií vůbec, na období Protektorátu Čechy a Morava. Léta okupace měla samozřejmě na poválečné období zcela zásadní vliv a při zkoumání doby poválečné se nelze bez podrobných znalostí reálií období Protektorátu obejít. Jedině se znalostí předchozího období lze totiž pochopit nejen vývoj v letech 1945–1948, ale také vývoj v následující etapě. Česká společnost se však po válce nevymezovala pouze vůči okupaci, ale – byť v poněkud omezenější míře – i vůči období meziválečnému.

Ačkoliv se obnovený československý stát po válce hlásil k masarykovským tradicím první republiky, jeho faktické kroky se těmto vzorům v mnohém vzdalovaly. V kontrastu k ostrému odsuzování období Protektorátu pak působí skutečnost, že řada postupů a metod, které nově

vytvářené státní úřady i veřejnoprávní korporace v rámci svého fungování používaly, vycházela právě z období nacistické okupace, kdy jejich zavedení často iniciovali samotní Němci. Tuto skutečnost zmiňujeme proto, že se významně dotýkala i poválečné novinářské organizace a koncepce fungování a řízení médií vůbec. Naopak, první republika představovala pro budovatele poválečného Československa spíše rezervoár ideologický, praktické fungování a řízení médií v předválečném období bylo však ve velké většině kritizováno, ne-li doslova zavrhováno nejen novináři, ale i politiky napříč celým politickým spektrem poválečného Československa. Novinářská organizace po květnu 1945 samozřejmě na tyto kritické tendence reagovala. Nejednalo se však jen o pasivní přizpůsobení novým poměrům, v řadě změn byla jejich aktivním iniciátorem a spolupodílníkem. Její chování v období únorové politické a společenské krize roku 1948 pak při znalosti její předchozí činnosti nemůže překvapit a je pouze logickým důsledkem směru, kterým se vedení novinářské organizace vydalo již v revolučních dnech Pražského povstání v květnu 1945. Překvapit však může význam role, kterou v únoru 1948 organizace sehrála v oblasti samotných médií. V té době totiž výrazně přispěla k umlčení té části mediálního spektra, jež mohla nabízet prostor prodemokraticky smýšlející části české veřejnosti, která s politickým vývojem v únorových dnech nesouhlasila a která se stavěla komunistické straně a jejím sympatizantům na odpor. Autor doufá, že nabízená práce dokáže tyto historické skutečnosti alespoň v omezené míře zdůvodnit a osvětlit.

1. Počátky spolkového života a první pokusy o založení jednotné novinářské organizace

1.1 Počátky spolkové činnosti novinářů v českých zemích ve 2. polovině 19. století

První pokusy o spolkovou činnost se v rámci české novinářské obce objevují v 60. letech 19. století. Jednalo se však spíše o úvahy, které neměly žádného reálného vyústění.[1] Centrem těchto myšlenek je především Praha, jakožto nejvýznamnější české město a sídlo většiny velkých česky psaných listů té doby. Právě zde se začínají kolem deníků, jako byly *Národní listy*, *Čas*, *Svoboda* či *Pokrok* tvořit první moderní české novinové redakce, mezi jejichž členy se začalo tvořit povědomí o jisté sounáležitosti k nové profesi novináře. Abychom pochopili, co vedlo tyto novináře k přesvědčení, že by se měli začít sdružovat v rámci určitých spolků, musíme nejprve pochopit, jak žili novináři té doby, jaké bylo jejich sociální postavení a zázemí a jaké byly jejich pracovní podmínky.

I přesto, že byl novinář za svou činnost placen, někdy tato mzda ani nestačila na zajištění základních každodenních potřeb a už vůbec pak neumožňovala vytvářet nějaké úspory na horší časy. Bylo proto vcelku běžné, že zaměstnanecký poměr v redakci nepatřil k jediným zdrojům novinářových příjmů. Ti šťastnější pocházeli z dobře zajištěných rodin, nebo se do takovýchto rodin přiženili, ti méně šťastní pak vykonávali ještě další zaměstnání. Často je nalézáme například ve státní službě na nejrůznějších úředních pozicích, ale také v bankách, pojišťovnách, advokátních kancelářích a dalších institucích, kde mohli uplatnit svou schopnost vládnout obratně slovem i písmem. Tato schopnost koneckonců mnohé vedla i mezi obec spisovatelskou, jejíž propojení s obcí novinářskou bylo v českých zemích velice silné až do poloviny 20. století.

1 Viz Hudec, V.: *Z historie naší novinářské organizace (1877–1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 14.

Novináři, kteří byli naplno zaměstnáni v redakcích velkých denních listů, však často neměli žádný volný čas, který by mohli věnovat jiné výdělečné činnosti, a museli se tak spoléhat pouze na příjem, který jim přiřkl vydavatel. Ten se přitom v 60. a 70. letech 19. století u českých žurnalistů pohyboval většinou pod hranicí 100 zlatých, která byla jakousi hranicí pro slušné živobytí. Začínající pražští redaktoři se často museli spokojit s částkou 40–50 zlatých, což již pro mnohé znamenalo, že budou strádat hlady, neboť v Praze bylo poměrně draho. Ještě hůře na tom z hlediska sociálních jistot byli volní novináři, kteří neměli pevný plat, ale přispívali do různých listů za řádkový honorář. Novinář a také první „archivář" dokladů k historii českých novinářských spolků Josef Vejvara při vzpomínce na své začátky v Národních listech uvádí, že ještě koncem 80. let jeho honorář činil 3 krejcary za každý otištěný článek. Dodává přitom, že skromná snídaně tehdy stála 6 krejcarů, oběd či večeře pak vyšly na 15 krejcarů, ovšem bez piva, za půllitr napěněného moku by si musel novinář připlatit ještě 6 krejcarů. Novinářovu denní stravu tak často tvořila jen řídká polévka, suchý chléb a žitná káva.[2] Pro srovnání, nádeník, jakožto nejníže postavená pracovní síla, si vydělal na venkově denně zhruba 40 krejcarů, ve městě však i dvakrát více.[3] Také sociální zajištění v nemoci či ve stáří nemohli novináři očekávat žádné. „Neexistovalo žádné nemocenské pojištění ani důchodové zabezpečení a v případě ztráty zaměstnání se žurnalisté i se svojí rodinou ocitali zcela bez prostředků. Jedinou výpomocí v nouzi byly drobné příspěvky od kolegů, kteří však většinou sami zápasili s bídou. Novináři se pak často zadlužovali, aby alespoň zaplatili nájem, čímž se celá situace stávala ještě bezvýchodnější. Nemoc, nebo dokonce invalidita, byly pro novináře velkou hrozbou, neboť mu, často na dlouhou dobu, někdy však dokonce natrvalo, znemožnily pracovat."[4] Známým případem je například velký český novinář a spisovatel Jakub Arbes, který měl značné zdravotní problémy a zejména po propuštění z redakce *Národních listů* se často musel obracet o pomoc ke svým kolegům, bez jejichž dobročinnosti by nepřežil.

Z obrazu života českého novináře druhé poloviny 19. století jasně vyplývá, že první snahy o spolkovou činnost nevyvěraly ani tak z potřeb

2 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 16. Jeden zlatý tzv. rakouské měny se od měnové reformy roku 1857 rovnal 100 krejcarům.

3 K cenám spotřebního zboží v polovině 80. let 19. století viz např. http://www.novadedina.cz/historie/poklad.php (19. 3. 2013).

4 Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 17–18.

odborné diskuze na poli profesním, jako spíše ze sociálních tlaků, které tehdejší novináři tvrdě pociťovali. Ty byly ještě zesilovány první světovou hospodářskou krizí, která zasáhla v 70. letech hospodářství českých zemí a v Praze způsobila značný nárůst nezaměstnanosti.[5]

Základy první české novinářské organizace jsou položeny v roce 1872, kdy redaktor *Národních listů* Jan Neruda iniciuje několik schůzek pražských novinářů, na nichž se diskutovalo o možnosti založení podpůrného penzijního spolku českých žurnalistů. Mezi účastníky jednání patřili kromě Nerudy například Jakub Arbes, Svatopluk Čech, Karel Tůma, Jan Černý, Vincenc Vávra-Haštalský a další.[6] Výsledkem těchto schůzek byl návrh stanov Penzijního spolku českých žurnalistů. Z dnešního pohledu je zajímavé, že místem novinářských schůzek byl i hostinec U Kaštanu v blízkosti Břevnovského kláštera, tedy místo, které o několik let později bude svědkem vzniku Československé sociálně demokratické strany dělnické.[7]

Při sepisování stanov se čeští novináři řídili vzorem vídeňských kolegů, kteří byli již od roku 1859 sdružení ve spolku Concordia, vůbec první novinářské organizaci na světě. V roce 1872 Concordia zřídila svůj Penzijní fond a tato aktivita s největší pravděpodobností pohnula i české novináře k první spolkové činnosti.[8]

I přesto, že stanovy spolku byly sepsány, k jejich schválení a faktickému založení Penzijního spolku v roce 1872 nedošlo. Podle vzpomínek Josefa Vejvary zapříčinila přerušení organizačních prací „stranická hašteřivost a politická řevnivost mezi některými kolegy".[9] Jednalo se pravděpodobně o spory mezi mladočechy a staročechy, které zbrzdily slibné počátky první české novinářské spolkové činnosti, a je nutné poznamenat, že stranická příslušnost bude významným kritériem i v rámci dalších sdružovacích snah českých novinářů.

---

5 Krizi spustil krach vídeňské burzy 9. 5. 1873. Brzy se propadly i další velké evropské burzy. Mnoho evropských bank, včetně bank v českých zemích muselo ukončit svou činnost. Krize dusila hospodářství v českých zemích až do roku 1878. Zejména v průmyslové Praze způsobila zastavení hospodářského růstu, bankroty podniků a takřka 15 tisíc nezaměstnaných.

6 K prvnímu setkání došlo 9. 4. 1872. V dubnu pak následovaly ještě 4 schůzky (10. 4., 11. 4., 15. 4., 18. 4.) a poslední se uskutečnila 7. 6. 1872. V zápisech ze schůzí se dále objevují jména jako Ignát Schick (zvolen předsedou penzijního spolku), Josef Kořán, A. H. Sokol, Kašpar, Zajíček atd. Viz Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 43.

7 Ustavena na tajném sjezdu v hostinci U Kaštanu 7. 4. 1878.

8 Viz *Zur Geschichte des Wiener Journalisten- und Schriftsteller-Vereines „Concordia" 1859–1884*, Nabu Presss, 2010, s. 45.

9 Hudec, V.: *Z historie naší novinářské organizace (1877–1987).* Praha: Novinář, 1987, s 16.

Oficiálním rokem založení první české novinářské organizace se tak stává až rok 1877. Toto datum je pro české novinářství významné ještě z jiného důvodu, který však s počátkem spolkové činnosti úzce souvisel. V roce 1877 se totiž v Praze uskutečnila první Světová výstava novin a časopisů. Jejím pořadatelem byla Typografická beseda a na expozici se svými zápůjčkami novin a rukopisů podíleli i mnozí z významných českých žurnalistů.[10] Pět měsíců po skončení výstavy je pak v listopadu 1877 konečně založen první český novinářský spolek. Konečným impulzem k tomuto aktu bylo předčasné úmrtí mladého novináře Františka Šimečka, který i kvůli nuzným životním podmínkám zemřel v září 1877 na tuberkulózu, nemoc, která přivedla do hrobu řadu dalších žurnalistů té doby. Ustavující valná hromada Spolku českých žurnalistů, konaná 18. 11. 1877 v Brožíkově síni na Staroměstské radnici, přivítala 44 pražských novinářů, kteří utvořili základ nové organizace. Značnou část tvořili žurnalisté tří velkých pražských listů. Za staročechy to byly deníky *Politik* a *Pokrok*, za mladočechy pak deník *Národní listy*. Stanovy byly opět vytvořeny podle vzoru rakouské Concordie.[11]

Skutečnost, že se v jedné organizaci sešli do té doby politicky nesmiřitelní protivníci, vyzdvihl ve svém fejetonu již 25. listopadu i Jan Neruda: „Z domácích luhů je novinka nejnovější, že český národ leknutím strnul. Není také divu po tom, co se stalo. Věc naprosto nepochopitelná, národní naši bytosti v nejhlubších základech ohrožující... Stalo se na příklad, že jistý, ostatně vážený a věrohodný občan pražský přinesl zprávu, že viděl vlastníma zdravýma očima, jak dva čeští žurnalisté, členové různých redakcí, šli spolu přes ulici – každý se arci pousmál. Tu se náhle objeví ‚spolek českých žurnalistů' – národ zdřevěněl. Vlastencům se vyrývá z prsou těžký vzdech, ruka sahá k hlavě a rty šeptají zoufale: ‚Hynem! Národ chce alespoň co do duchovních zájmů svých být svorný – ó běda! Nejsme víc bývalí Čechové!' – Rána je tak strašná, že z českého žurnalistického spolku ani Němci nemají radost."[12]

Založení nového žurnalistického spolku bylo velkým úspěchem. I přesto, že noví členové museli složit zápisné 10 zlatých a měsíčně pak přispívat částkou 3 zlaté, získal spolek již během prvního roku 55 zaklá-

10 Viz Cebe, J.: *Exkurz do historie českých výstav o médiích*. Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie. 2006, roč. 51, č. 1–4, s. 14–19.

11 Viz Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 52–54. Prvním předsedou nové organizace byl těsně zvolen redaktor staročeského deníku Politik Ignát Schick.

12 *Národní listy*, 25. 11. 1877. Citováno dle Hudec, V.: *Z historie naší novinářské organizace (1877–1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 21–22.

dajících a 182 přispívajících členů, kteří v jeho prospěch složili celkem 7120 zlatých. Ty byly dále rozmnožovány nejrůznější kulturní činností, mezi níž patřilo například pořádání plesů či divadelních představení, jejichž výtěžek šel ve prospěch spolku. V pozdějších letech vyvíjel spolek i vlastní podnikatelskou činnost, od roku 1913 vlastnil koncesi na provoz biografu na Vinohradech (Bio Škréta), v roce 1920 pak přibyla ještě koncese na další biograf. O provoz těchto podniků se v meziválečném období staral především redaktor *Národní politiky* Miloš Čtrnáctý, díky němuž měl spolek z této činnosti každoročně slušné příjmy.[13] Spolek našel svou základnu v budově Umělecké besedy v Jungmannově ulici, kde mu byla bezplatně propůjčena jedna místnost, v níž Spolek českých žurnalistů úřadoval až do roku 1891.[14] Svou činnost v penzijní oblasti začal spolek plnit od roku 1883 a do roku 1907 shromáždil v penzijním fondu takřka 313 tisíc zlatých. V roce 1896 pak začal fungovat druhý penzijní fond určený vdovám a sirotkům po členech Spolku českých žurnalistů. Posledním důležitým krokem v sociální oblasti pak bylo založení vlastní nemocniční pokladny, která měla poskytovat členům dočasnou podporu v případě nemoci. Svou činnost zahájila v roce 1904.

Rok 1914 přinesl českým žurnalistům dvojí ránu. Nejen, že řada členů spolku musela narukovat do armády, ale navíc byla odhalena defraudace spolkových peněz tajemníkem a pokladníkem spolku Bohuslavem Kavkou. Tato zkušenost následně vedla k tomu, že správa fondů byla svěřena Zemskému pojišťovacímu fondu císaře Františka Josefa, aby se do budoucna vyloučila možnost dalších machinací se spolkovým majetkem.[15]

1.2 Prudký rozvoj spolkové činnosti v českých zemích v 1. polovině 20. století

Spolek českých žurnalistů se stal příkladem pro další spolkovou novinářskou činnost na českém území. Nebyl přitom pouze institucí zaopatřovatelskou, ale usiloval o povznesení úrovně české žurnalistiky jako celku.

13 Viz Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 71.

14 Později si spolek pronajal v Jungmannově ulici pokoj v domě číslo 30. Odtud se pak sekretariát v roce 1907 přestěhoval do domu č. 7 v pražské Skořepce. Dům patřil penzijnímu fondu spolku. Spolek samotný zde fungoval až do roku 1939, kdy splynul s ostatními organizacemi do Národního svazu novinářů. Jeho dva penzijní fondy však využívaly místnosti v domě až do svého zániku v roce 1954. Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 75.

15 Tamtéž, s. 27 Blíže ke Kavkově defraudaci viz Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 70–71.

Přestože řada těchto snah nedošla naplnění (snahy o nový tiskový zákon, zřízení katastru českých novinářů, novinářské komory atd.), stal se spolek inspirací pro řadu dalších organizací nejen na poli novinářském.[16] V roce 1910 se dokonce ze spolku mohla stát ústřední organizace všech českých politických novinářů bez ohledu na to, zda pracují v listě s denní nebo jinou periodicitou, po dvou jednáních valné hromady v průběhu roku 1911, kde mělo dojít k příslušné změně stanov, však nakonec spolek setrval u svého původního určení.[17]

Poměrně přísná kritéria pro vstup do Spolku českých žurnalistů (pouze žurnalista z povolání mladší 45 let s pětiletou praxí v politickém deníku) a taktéž nevyřčené požadavky na politickou afiliaci žadatelů o členství (socialisticky smýšlející žurnalisté nebyli ve spolku příliš vítáni) tedy činily z této organizace spíše elitní klub. Není tedy divu, že nedlouho po založení spolku vyvstaly v rámci novinářské obce požadavky na založení další organizace, která by byla určena širšímu okruhu novinářů, kterým by zajistila výhody podobné těm, jež svým členům garantoval spolek. Členové spolku se navíc rekrutovali takřka výhradně z pražských novinářů, na konci 19. století však již vycházely české noviny také v dalších českých městech. Plzeň, Brno či Moravská Ostrava se již mohly chlubit několika českými listy různé periodicity, a tím i poměrně širokou novinářskou obcí, která také toužila po lepším sociálním zajištění. Nebylo přitom divu, jejich situace byla často ještě horší než v Praze a zejména novináři venkovští byli často zároveň i vydavateli, tiskaři a pracovníky inzerce i distribuce v jedné osobě. Za první skutečný krok k založení nové organizace lze považovat založení Spolku českých krajinských žurnalistů pro Čechy, Moravu a Slezsko, k němuž došlo na podzim roku 1891 v pražské restauraci U Brejšků. Jeho předsedou byl zvolen Josef Hozdecký ze Slaného. Tento spolek však v následujících letech, kromě občasných schůzí, žádnou zásadní činnost nevykonával a nakonec zcela zanikl. Jednota žurnalistů československých, ustavená po několika schůzích v pražských restauracích U Brejšků a U Choděrů na ustavující valné hromadě v dubnu 1902 již byla postavena na stabilnějších základech. Předsedou byl zvolen zkušený redaktor deníku *Politik* Patrik Blažek, místopředsedou již zmíněný redaktor *Svobodného občana* Josef Hozdecký.[18]

---

16 Blíže viz Vejvara, Josef: *Historie spolku českých žurnalistů v Praze (1877–1927)*. Vydáno nákladem Spolku českých novinářů, Praha 1927.

17 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 77.

18 Svá sdružení v té době zakládali také novináři v západních Čechách (Sdružení novinářů v Plzni) či na Moravě (Sdružení českých novinářů na Moravě vyvíjelo činnost v Brně a v Olomouci). Viz Historický úvod In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 76.

Z hlediska budoucí spolkové činnosti českých novinářů bychom pak měli jmenovat ještě redaktora *České demokracie* Jiřího Pichla, který byl do výboru jednoty jmenován jako náhradník. Stanovy jednoty byly oproti Spolku českých žurnalistů liberální. Členem se podle nich mohli stát „žurnalisté české národnosti, působící z povolání v periodickém časopise".[19] Jednota během následujících let několikrát změnila podobu svého názvu, který získal definitivu až v nové československé republice. Od roku 1920 až do konce své činnosti již vystupoval spolek pod jednotným názvem Jednota československých novinářů.[20] Ani jednota, i přes liberální znění svých stanov, se však nestala masovou organizací, která by sdružila většinu československých novinářů. To se podařilo až třetí nejstarší české novinářské organizaci Syndikátu československých novinářů. Ten vznikl v roce 1911, tehdy ještě pod názvem Syndikát pražských deníkářů. Zpočátku přitom nic nenasvědčovalo tomu, že by se právě syndikát měl stát nejúspěšnější stavovskou novinářskou organizací první republiky. Podle prvních stanov organizace mohl být členem „jedině žurnalista z povolání, tj. jehož hlavním existenčním povoláním je činnost žurnalistická, a který je v řádném svazku redakčním denně vycházejícího časopisu v Praze a policejním obvodu pražském..."[21] Syndikát byl, na rozdíl od ostatních organizací otevřen i sociálnědemokratickým novinářům z deníku *Právo lidu*. Prvním syndikem byl zvolen redaktor *Času* Cyril Dušek, jeho náměstkem redaktor *Národních listů* Josef Vejvara, tou dobou taktéž člen Spolku českých žurnalistů.[22] První výroční zpráva syndikátu tak vcelku logicky zdůrazňovala, že nová organizace „nevznikla ani proti ‚Spolku českých žurnalistů' ANI PROTI ‚Jednotě českých novinářů', nýbrž vedle nich, neboť novinářstvo české není s dostatkem sečleněno a organizováno."[23] Zajímavé je, že, na rozdíl od ostatních jmenovaných organizací, syndikát zprvu prohlašoval, že „nemá úkolů podpůrných... nýbrž vzal si za čest chrániti praktickou působnost českých deníkářů v Praze před jakýmikoliv cizími živly, ulehčovati podmínky novinářské práce, zkrátka odborně organisovati výkonné české novinářstvo v Praze."[24] Syndikát tedy vznikl spíše jako organizace stavovská, mající za úkol chránit dobré jméno novinářského stavu. Proto zprvu nevytvářel

19 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 119–122.

20 Tamtéž, s. 123.

21 Hudec, V.: *Z historie naší novinářské organizace (1877–1987)*. Praha: Novinář, 1987, s. 35.

22 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 77 .

23 Tamtéž, s. 78.

24 Tamtéž, s. 78.

ani žádné podpůrné fondy, jak tomu bylo běžné u jiných novinářských organizací. Masovou organizací se syndikát stává teprve v období meziválečného Československa. Již v prvních dnech samostatnosti začal syndikát vyvíjet novou činnost, neboť jeho výbor došel k názoru, že organizace by měla rozšířit svou působnost na celé území nové republiky. V dubnu 1919 se konala ustavující schůze nového Syndikátu denního tisku československého, kde byly přijaty nové stanovy. Otevření organizace dalším novinářům znamenalo velký nárůst členstva. V roce 1921 již syndikát sdružoval na 260 novinářů z denního tisku a vyvíjel všestrannou činnost nejen na domácí půdě, ale i v oblasti mezinárodní spolupráce.[25] Zlomovým obdobím pro činnost syndikátu byl rok 1926, kdy se organizace naposledy přejmenovala na Syndikát československých novinářů, čímž signalizovala otevření svých řad pro všechny československé novináře z povolání. Následoval masivní příliv členstva, které bylo nově organizováno do jednotlivých sekcí dle odbornosti (novináři z denního tisku, týdeníků atd.) a dále do několika odboček dle místní příslušnosti (jako první vznikly odbočky v Brně, Moravské Ostravě a Plzni). Na ustavující schůzi reorganizovaného syndikátu, která se konala 26. 5. 1926 ve velké zasedací síni Staroměstské radnice, vládl duch naděje, že by se syndikát konečně mohl stát jednotnou organizací sdružující všechny československé novináře. Tyto naděje byly podporovány i skutečností, že na prezenční listině schůze byli také zástupci Jednoty československých novinářů, Spolku českých žurnalistů a Klubu československých žurnalistů. Syndikem byl zvolen redaktor *Českého slova*, senátor Jiří Pichl. Snaha o sjednocení organizací byla vyjádřena i volbou zástupce jednoty Adolfa Kunty do funkce jednatele nové organizace. Naděje na jednotnou novinářskou organizaci však brzy pohasly, neboť přes první pozitivní signály ani jednota ani spolek neprojevily žádnou snahu svou činnost ukončit.[26] Síly československého novinářstva tak zůstaly i nadále rozdrobené.

V roce 1928, deset let po vzniku samostatného Československa, už měl novinářský stav 1240 členů, kteří pracovali pro 914[27] periodik vycházejících na území republiky, ale i pro Československý rozhlas, Českoslo-

25 V rámci Všesokolského sletu, který se konal v Praze v roce 1920, zorganizoval syndikát 28. 6. Mezinárodní kongres žurnalistů ze států Velké a Malé dohody, kde byly položeny základy budoucí Mezinárodní federace žurnalistů, největší meziválečné mezinárodní novinářské organizace vůbec, v níž bylo Československo později zastupováno právě syndikátem. Zájem syndikátu o pěstování dobrých styků se zahraničím ocenil u příležitosti desetiletého výročí organizace i prezident T. G. Masaryk.

26 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 81.

27 Viz. Stejskal, Jan.: *Zprávy z českého století. Tiskové agentury a česká společnost 1848–1948*. Triton, Praha 2008, s. 206.

venskou tiskovou kancelář a další instituce či úřady. Z toho bylo 700 novinářů československé národnosti, 440 německé a 80 maďarské.[28] Tito se pak sdružovali ve 12 novinářských organizacích a několika dalších odborných sdruženích. Nejširší organizací byl Syndikát československých novinářů se 600 členy, který se stal ryze odborovou organizací otevřenou všem československým novinářům z povolání. Druhou nejvýznamnější organizací pak byla Jednota československých novinářů se 100 členy, která sdružovala zejména novináře z regionů, pro něž bylo novinářství vedlejší činností, a která především spravovala podpůrný „Havlíčkův fond českých novinářů" se základním jměním 150 000 Kč. Finančně nejlépe byl na tom zřejmě Spolek českých žurnalistů, který si od svého založení udržoval poměrně stabilní členskou základnu. Ta v roce 1928[29] čítala 73 řádných členů, kteří spravovali spolkové jmění v částce takřka 619 tisíc korun[30].

Mezi další specializovanější spolky patřilo například Sdružení parlamentních zpravodajů, které se ustavilo v prvním volebním období do Národního shromáždění v roce 1921. Jeho cílem především bylo usnadňovat činnost politickým redaktorům, kteří zastupovali své listy na půdě parlamentu. Na rozdíl od ostatních spolků mělo sdružení multinárodnostní charakter, neboť v něm byly zastoupeny nejen české a slovenské deníky, ale i listy německé a maďarské. Prvním předsedou sdružení byl zvolen redaktor *Národních listů* Josef Penížek. Počet členů se v roce 1935 pohyboval kolem čísla 50.[31] Pouze pro redaktory denního (a převážně pražského) tisku byl v roce 1925 založen Klub československých žurnalistů s 60 členy, v roce 1927 Klub českých národohospodářských redaktorů, jehož členská základna však až do zániku v roce 1939 nepřesáhla 20 členů. V roce 1929 pak vznikl Klub zahraničně-politických redaktorů, v roce 1931 Klub radiotiskových referentů, 1936 Klub československých vojenských redaktorů apod. Kromě toho existovaly i organizace vyhrazené pouze pro členy určité politické strany. Svá sdružení tak měli sociálně

28 Viz Československo na mezinárodní výstavě v Kolíně n. R. In: *Duch novin*, roč. 1, 1928, č. 6–7. s. 162.

29 Podle Josefa Vejvary vyplatil Spolek českých žurnalistů do tohoto data na podporách svým členům takřka 600 tisíc korun. Blíže viz Vejvara, Josef: *Historie spolku českých žurnalistů v Praze (1877–1927)*. Vydáno nákladem Spolku českých novinářů, Praha 1927.

30 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 55 Hynek Šik uvádí pro tento rok pouze 69 řádných členů. Viz Šik, H.: K 100. Výročí založení naší první novinářské organizace. In: *Sešity novináře*, roč. XI, 1977, č. 4, s. 80.

31 Viz. Z jiných novinářských organisací. In: *Tisk, noviny a novináři: věstník československých novinářů*. Praha: Syndikát československých novinářů, 1935, s. 117.

demokratičtí novináři a také novináři-lidovci. Spolky se též diferencovaly podle národnosti. Co do počtu členů byl druhou největší organizací v Československu Reichsgewerkschaft der Deutschen Presse in ČSR, odborová organizace německých novinářů v Československu se zhruba 400 členy. Několik spolků měli též novináři maďarští.[32]

Z tohoto krátkého výčtu je zřejmé, že čeští novináři se již v období meziválečném sdružovali velmi často a rádi. Nebylo přitom výjimkou, že jeden novinář byl členem v několika novinářských spolcích. Tato praxe vyjadřovala jednak skutečnost, že novinář neměl ve společnosti stále odpovídající postavení a o lepší sociální a pracovní podmínky musel i nadále bojovat, a jednak vystihovala roztříštěnost a nejednotnost novinářského stavu v Československu, která významně ochromovala jakékoliv organizované snahy novinářů po zlepšení svého postavení. Řada novinářů si samozřejmě nevýhody tohoto uspořádání při vyjednávání se státem i zaměstnavateli uvědomovala a veřejně poukazovala na potřebu jednoty.[33] Té se však poněkud paradoxně podařilo dosáhnout až pod vnější hrozbou nacistické okupace.

Velkým tématem stavovským byla otázka pojištění novinářů, za které bojovaly všechny organizace bez rozdílu. Někteří novináři sice byli účastni penzijního pojištění soukromých úředníků dle zákona z roku 1906 (novelizován 1914 a 1920), nicméně již tehdy poukazovali přední čeští národohospodáři na to, že rakouské pojištění je velmi nedokonalé, například ve srovnání se systémem německým. Bylo totiž postaveno na velmi nízkém zhodnocení a stát do něj nikterak nepřispíval. O veškeré náklady se dělil zaměstnavatel a zaměstnanec, který se však mohl spolehnout jen na to, že konečná penze mu nebude stačit na udržení dosavadního životního stylu a často ani na základní živobytí.[34] A protože se novináři v rámci zákonem vymezených šesti platových tříd pohybovali spíše v nižších třídách, i jejich penze měly být velmi nízké. Není proto divu, že ze strany novinářů se na penzijní pojištění snášela kritika a v nové republice usilovali o výhodnější uspořádání. První náznaky řešení penzijního pojištění novinářů se objevily v roce 1924, nicméně „jako tak mnohokrát již před-

32 Viz Novák, Augustin: Novinářské organizace v Československu. In: *Duch novin*, roč. 1, 1928, č. 1.

33 Viz např. článek Adolfa Kunty ve *Věstníku československých novinářů*, roč. 2, 1928, č. 2. Nejednotnost a neschopnost vystoupit na obranu svých zájmů například formou stávky kritizovala v *Duchu novin*, roč. I, 1928, č. 3, s. 63–64 i sociálně demokratická novinářka Míla Grimmichová.

34 Bráf, Albín: Pensijní pojišťování v Rakousku a přípravy k němu v Německu. In: *Obzor národohospodářský*, roč. XIII, 1908. Dostupný také z WWW www.bibliothecaeconomica.cz/library/ (22. 3. 2013).

tím, i tentokráte zůstalo jen při projektech".[35] Nejednotnost novinářského stavu a neschopnost při komunikaci s příslušnými úřady navíc přispívaly k dojmu, že novináři příliš nestojí o to, aby se mohli účastnit přípravných prací na novinářském pojištění, a o revizi tohoto institutu tedy valný zájem nemají. K reálnějším snahám o řešení novinářského pojištění došlo v roce 1926, kdy začala být projednávána novelizace zákona o pojištění soukromých úředníků. Reálná možnost na změnu podmínek novinářského pojištění konečně aktivizovala tři nejvýznamnější československé novinářské organizace, aby se společně vyjádřily k osnově připravovaného zákona. V prvních měsících roku 1927 pak Syndikát československých novinářů, Spolek českých žurnalistů a Jednota československých novinářů předložily společný soupis námitek a návrhů. Na jejich základě pak vláda připojila k osnově zákona paragraf 124, který měl postihovat specifické problémy novinářské profese. Po dlouhých jednáních byl nakonec zákon vydán až v roce 1929 jakožto zákon O pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách[36]. V paragrafu 124 s nadpisem „Pojištění novinářů" tento zákon výslovně stanovoval, že je určen i pro zaměstnance v redakcích, tj. pro novináře. Pojištění zahrnovalo důchody invalidní, starobní, vdovské, sirotčí i rodičů, dále pak výbavné, odbytné jednou pro vždy, pohřebné a nemocenské ošetření důchodců. Podmínkou účasti na pojištění bylo členství v některé ze stavovských novinářských organizací. Pro zajišťování chodu novinářského pojištění určoval zákon vytvoření tzv. kuratoria pro novinářské pojištění tvořeného předsedou Všeobecného penzijního ústavu, pěti zástupci jmenovanými vládou, pěti zástupci novinářů, pěti zástupci vydavatelů a dvěma dalšími členy jmenovanými Všeobecným penzijním ústavem. Zástupce novinářů a zaměstnavatelů vybíralo na návrh příslušných stavovských organizací ministerstvo sociální péče v dohodě s ministerstvem školství a národní osvěty. Poprvé se kuratorium sešlo 25. února 1930.[37] Zákon se u novinářů setkal s příznivou odezvou. Již koncem roku 1930 bylo k pojištění při-

35 Vyjádření člena Jednoty československých novinářů Adolfa Kunty. Citováno dle Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 137.

36 Ačkoliv tento zákon znamenal oproti předchozímu stavu velký pokrok, jeho projednávání bylo doprovázeno politickými spory. Zejména komunističtí poslanci viděli v samostatném zákoně pro úředníky snahu vládnoucí buržoazie rozdělit jednotu inteligence a dělnické třídy a volali po zákonu, který by se vztahoval na všechny zaměstnance bez rozdílu. Viz např. projev poslance za KSČ Edmunda Buriana na schůzi poslanecké sněmovny ČSR z 19. 12. 1928. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/179schuz/s179006.htm (22. 3. 2013).

37 Viz Kverka, K.: Pensijní pojištění novinářské. In: *Tisk, noviny a novináři: věstník československých novinářů*. Praha: Syndikát československých novinářů, 1935, s. 93.

hlášeno 870 novinářů. Jednota československých novinářů ve své zprávě o činnosti za rok 1930 konstatovala, že „...Zákonem o novinářském pojištění starobním a invalidním, splněna byla jedna z nejstarších tužeb novinářských.“[38] Ani zákon o penzijním pojištění však v praxi nebyl naplňován tak, jak by si někteří novináři přáli. Některá vydavatelstva se vyhýbala placení povinných příspěvků na novinářské penzijní pojištění, a to zejména u těch novinářů, jejichž plat nepřesahoval 1500 Kč měsíčně. Tato částka totiž představovala cenzus pro novináře, aby se mohli stát členy největší tehdejší odborové organizace Syndikátu československých novinářů. Někteří vydavatelé přitom Všeobecnému penzijnímu ústavu hlásili k pojištění pouze ty novináře, kteří byli členy syndikátu.[39]

Ještě před nabytím účinnosti zákona o novinářském penzijním pojištění novináři dosáhli dalšího dílčího úspěchu v oblasti hmotného sociálního zajištění. 9. září 1927 vydalo ministerstvo sociální péče výnos, který umožňoval novinářům získat státní příspěvek v nezaměstnanosti v rámci tzv. gentského systému. Tato možnost však byla limitována nutnou účastí v odborové novinářské organizaci, za kterou byl výnosem uznáván pouze Syndikát československých novinářů. Syndikát tak během několika měsíců získal poměrně velké množství členů, kteří se k němu hlásili z jiných novinářských organizací. Ty samozřejmě začaly také o uznání statutu odborové organizace usilovat, aby pro své členy získaly stejné výhody. Do roku 1930 se to podařilo ještě Spolku českých žurnalistů, Jednotě československých novinářů, Klubu československých žurnalistů, a dokonce i „politickému“ Svazu lidových novinářů a zpravodajů.[40] Ani tato forma pojištění však nebyla v novinářské obci vnímána jako ideální a často se objevovaly stesky, že obecně nastavený gentský systém se pro specifika novinářského povolání příliš nehodí.[41]

Dalším palčivým problém pro všechny československé novinářské organizace bez rozdílu byly legislativní normy, které zasahovaly do práce novinářů. Za klíčové se samozřejmě v nové republice pokládalo přijetí

38 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 139–142.

39 Kolář, Rudolf. O novinářském pensijním pojištění. *Věstník Svazu českých novinářů*, roč. I, 1947, č. 1–2, s. 5

40 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 138.

41 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 82. Gentský systém pojištění v nezaměstnanosti byl v Československu zaveden k 1. 4. 1925. Podle něj byly podpory v nezaměstnanosti vypláceny nikoliv přímo státem, ale odborovými organizacemi, jimž stát určitou částkou přispíval.

moderního tiskového zákona, který by nahradil již nevyhovující, několikrát novelizované, přesto stále platné rakouské (č. 6/1863 pro Čechy) a uherské normy (č. XIV/1914 pro Slovensko). Novináři však zpravidla nebyli spokojeni ani s novými československými zákony, které zasahovaly do oblasti periodického tisku. Často byly kritizovány dopady zákona na ochranu republiky z roku 1923 nebo důsledky tiskové novely z roku 1924, která měla řešit zejména tzv. urážky na cti.[42] Problém byl přitom spatřován především ve změně dosavadní, ještě předválečné praxe, kdy tiskové delikty řešily porotní soudy, zatímco zákony nové republiky je daly do pravomoci soudům řádným.

Také legislativní vymezení tiskových svobod se oproti rakousko-uherskému zákonodárství neustále zhoršovalo. Zatímco dříve mohl být titul zastaven pouze při vyhlášení výjimečného stavu obležení, zákon na ochranu republiky umožňoval zastavení listu, novela z roku 1933 pak i zákaz kolportáže.[43]

Nutno říci, že na rozdíl od oblasti sociální zůstaly požadavky novinářů na oblast legislativní v podstatě nevyslyšeny a na nový tiskový zákon si museli českoslovenští novináři počkat až do roku 1950, kdy vstoupil v platnost zákon č. 184/1950 Sb., o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. Tato právní úprava však pochopitelně žádné významné rozšíření novinářských práv a svobod, které novináři od nové normy po celé období první republiky požadovali, nenabízela, ba spíše naopak.[44]

Poslední významnou snahu novinářského stavu, která by v této úvodní kapitole neměla zůstat nezmíněna, je pak touha po vytvoření jednotné novinářské organizace. Ta provázela české a později i československé novináře od samého počátku jejich sdružovacích snah. „Dokud české novinářstvo nebude pevně sorganizováno, dotud nelze nadíti se úspěšné činnosti ani ve směru hmotném, ani ve směru společenského povznesení významu a váhy žurnalistiky, neboť armáda neorganisovaných bude

42 Blíže ke kritice těchto zákonů viz např. Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 129–136; dále viz např. *Duch novin*, roč. I, 1928, č. 11; *Duch novin*, roč. III, 1930, č. 1.

43 Viz Hrabánek, J. Některé aktuality čsl. Práva tiskového. In: *Tisk, noviny a novináři: věstník československých novinářů*. Praha: Syndikát československých novinářů, 1935, s. 66.

44 K vývoji tiskového práva v českých zemích viz blíže Sládeček, Josef: *Tiskové právo trestní a policejní*. Knihkupectví Josef Šolc, nakladatelství, Kladno 1899; Hrabánek, Jan: *Tiskové právo československé*. Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1938; Bartoň, Michal: Stručný nástin historického vývoje právní úpravy regulace sdělovacích prostředků na území ČR. In: *ACTA UNIVERSITATIS PALACKIANAE OLOMUCENSIS, FACULTAS IURIDICA*, č. 5/6, 2003, 2004, s. 9–34.

stále přímou i nepřímou překážkou všech vážných snah našich i počinů.“[45] Hlavními iniciátory slučovacích snah byly zprvu dvě nejvýraznější stavovské organizace Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů. Konkrétních obrysů nabyly tyto představy v červenci 1908, kdy na společné schůzi Spolku českých žurnalistů, Jednoty českých novinářů, Sdružení novinářů v Plzni a Sdružení českých novinářů na Moravě bylo usneseno založit novou organizaci pod názvem Česká obec novinářská. V průběhu léta a podzimu téhož roku se však ukázalo, že novináři z Plzně a Moravy nechtějí vstoupit do organizace jako její samostatné složky, ale raději by se stali přímými členy spolku nebo jednoty. Z tohoto pohledu se pak většině zúčastněných zdálo zbytečné vytvářet novou organizaci pouze pro dva spolky. Dalším pokusem o zastřešující organizaci bylo vytvoření Syndikátu českých novinářů, k němuž došlo na valné hromadě v Praze 18. září 1909. Organizace měla fungovat na širším základě a kromě novinářů sdružovat také novinové vydavatele. Představa zástupců spolku a jednoty byla taková, že syndikát by byl především platformou pro hájení zájmů novinářů ve sporu s vydavateli. Ti však o podobnou platformu příliš velký zájem neprojevili a celý projekt opět vyzněl do ztracena.[46] Poslední předválečný pokus pak lze datovat k přelomu let 1912 a 1913, kdy „obnoveny byly starší rozpravy o významu jednotné organisace novinářské. Debaty byly tehdy vedeny o zřízení ‚Ústředí českého tisku‘. Ale zůstalo zase jen při dobré vůli.“[47]

I přes tyto neúspěchy neopouštěla myšlenka jednotné organizace novináře ani v průběhu první světové války a přenesla se samozřejmě i do nově vzniklé Československé republiky. V tomto období se roztříštěnost novinářského stavu jevila mnohým novinářům jako ještě palčivější, neboť již v prvních letech republiky vzniklo několik dalších spolků a oproti deklarovaným tužbám tak novináři prakticky postupovali cestou stále větší nejednotnosti.

„Rostou-li však stále co do počtu naše novinářské spolky, nelze říci, že rostla by i vážnost tisku a že zlepšovalo by se hmotné a morální postavení českých žurnalistů... Dnes, díky roztříštěnosti a nejednotnosti novinářského tábora, může si ovšem nejen vláda, ale i politické strany

45 Výroční zpráva o činnosti Jednoty českých novinářů za rok 1909. Citováno dle: Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 129.

46 Viz Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 124–125.

47 Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 78.

a vydavatelstva listů dovolit ledacos, co za jiných poměrů troufati by si nemohly."[48]

V listopadu 1920 po několika poradách zástupců existujících spolků v českých zemích i na Slovensku došlo sice k založení Československé obce novinářské, jakožto zastřešujícího orgánu všech českých a slovenských novinářů, na ustavující valné hromadě pronesl projev i předseda vlády Jan Černý, ministr sociální péče Josef Gruber či ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, kteří vyjádřili podporu deklarovaným novinářským požadavkům, ale stejně jako při předchozích pokusech zůstalo jen u formálních gest. Praktickou činnost organizace v podstatě nevyvíjela, byť formálně k jejímu zániku nedošlo.[49]

Posledním významnějším pokusem o sjednocení novinářů v období první republiky pak bylo založení Syndikátu československých novinářů. Ten vznikl v roce 1926 přejmenováním dosavadního Syndikátu denního tisku a nově se měl stát odborovou organizací sdružující novináře z nejrůznějších oblastí žurnalistické profese. Tyto předpoklady v roce 1927 podpořilo i ministerstvo sociální péče, které uznalo syndikát jako odborovou organizaci. Tím se pro jeho členy otevírala možnost získat různé sociální výhody, především pak státní podporu v nezaměstnanosti, což jiné novinářské spolky doposud nenabízely. Syndikát přitom nabídl členství všem novinářům včetně těch, kteří již byli členy některé z existujících organizací, a ve svém programu se stavěl za všechny snahy, které byly deklarovány již dříve Československou obcí novinářskou.[50] Reálnou možnost vytvoření fungující jednotné organizace však paradoxně zhatil odpor ze strany Spolku českých žurnalistů a Jednoty československých novinářů, tedy těch organizací, které doposud vždy stály v čele všech sjednocovacích pokusů. Lze se jen domnívat, co bylo hlavním důvodem jejich odporu, pravděpodobně se však jednalo o obavy ze ztráty kontroly nad spolkovým jměním, které v případě spolku i jednoty od založení republiky poměrně utěšeně narostlo. Deklarované důvody nicméně nebyly hospodářské, ale spíše nostalgické. Člen vedení jednoty Adolf Kunta s odstupem několika měsíců ospravedlňoval odpor ke sloučení

48 Zpráva o činnosti Jednoty československých novinářů za rok 1922. Citováno dle Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 126.

49 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 79. Rezoluce přijatá valnou hromadou deklarovala snahu o naplnění všech dlouhodobých novinářských tužeb, jako byly zákony o služebním poměru novinářů a novinářském pojištění, založení novinářské komory, novinářské školy, možnost poradní účasti při tvorbě tiskových zákonů, výstavbu útulku pro zestárlé novináře, vybudování novinářského domu atd.

50 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 81–82.

následovně: „Neváhali bychom a jistě rádi obětovali bychom i existenci naší milé Jednoty, kdybychom viděli, že přispějeme tím k vytvoření jediného střediska veškerého československého novinářstva. Ale zůstává-li tu dál ‚Spolek českých žurnalistů' a přibyl-li k němu ještě nový ‚Klub českých žurnalistů' v Praze a ‚Novinářský klub v Brně', pak zdá se nám, že rušiti existenci spolku, který má tak krásnou minulost a který při tom nikomu nestojí v cestě, bylo by přece jen zbytečno."[51] Je poněkud paradoxní, že tentýž Adolf Kunta ještě na likvidující valné schůzi Syndikátu denního tisku československého, která převedla veškeré své jmění na nový Syndikát československých novinářů, jakožto zástupce jednoty, Československé obce novinářské a též jako jednatel nového syndikátu „zvláštním projevem uvítal chvíli, kdy největší organisace denního tisku československého projevila tolik porozumění pro jednotnou organisaci celého československého tisku a všech československých novinářů".[52]

Program, který si nový syndikát určil, skutečně deklaroval vše, čeho se novináři snažili již po dlouhá léta dosáhnout. Zahrnoval založení novinářské vysoké školy, novinářské komory, zákon o služebním poměru novinářů, nový tiskový zákon, kolektivní zaměstnanecké smlouvy, zajištění novinářských výhod na železnici, založení novinářského biografu a v neposlední řadě také vytvoření jednotné celorepublikové novinářské organizace.[53] Lze se jen dohadovat, čeho všeho mohli novináři do konce první republiky dosáhnout, pokud by možnost vytvoření jednotné organizace pod hlavičkou Syndikátu československých novinářů nezůstala v polovině 20. let nenaplněna. Samotný syndikát si mohl koncem 30. let odškrtnout jako splněné ze svého programu jen málo, v zásadě se podařilo uskutečnit pouze požadavek penzijního pojištění novinářů a byla též založena Svobodná škola politických nauk, která nabízela program vyššího novinářského vzdělávání. Další z požadavků, z nichž některé mohly mít na fungování médií zásadní význam, většinou uvázly ve fázi jednání a příprav. Nejpalčivěji byly vnímány nedostatky v legislativě týkající se novin a novinářů. Jednalo se především o absenci nového tiskového zákona, zákona o zřízení novinářské komory, zákona o služebním poměru novinářů a s ním související otázku kolektivních smluv. Většina z těchto požadavků se objevovala opakovaně po celé období 30. let a novináři se často upínali k naději, že jeden či druhý zákon bude již co nejdříve schválen. Turbulentní politické poměry první republiky a bezesporu

51 Tesařová, Zina: *Spolek českých žurnalistů a Jednota českých novinářů – první české stavovské organizace novinářů*. Dizertační práce. FSV UK, Praha 2003, s. 128.

52 Viz Historický úvod. In: *Věstník československých novinářů*. 1931, r. 5, č. 5, s. 81.

53 Viz tamtéž.

i nejednotnost novinářů samotných však vedly k tomu, že většina těchto požadavků byla naplněna až po skončení 2. světové války, tehdy však již ve zcela jiných politických a společenských poměrech a často též ve zcela jiné podobě.